

Anàlisi Quaderns de comunicació i
cultura. Departament de
Periodisme i Activitats de la
Comunicació. UAB, 22, 1998.

vist com l'autora és contrària a aquesta posició que atorga al món acadèmic, o, millor, al món culte en general.

Dedica una crítica a la manera de fer dels científics i dels humanistes; el que ella anomena *mirada acadèmica* es tracta d'un tema que ha tractat anteriorment abastament; hi contraposa la «mirada informativa». En llegir els diaris hem de fer-ho de manera crítica. No hem de confondre el que passa realment amb el que els diaris diuen que passa. La premsa exclou i inclou els temes i les notícies segons uns models que l'autora discuteix. A més, en analitzar el contingut dels diaris hi reconeix «l'arquetipus viril» com una mena de substrat cultural que tot-hom porta a sobre i els periodistes també.

La mirada informativa ens procura informació històrica. Fa referència a la publicitat, normalment oblidada pels estudiosos convencionals. A través dels anuncis dels diaris podem captar els canvis que hi ha hagut en els electrodomèstics, i en el treball domèstic. Les minyones del principi de segle han estat substituïdes per les mestresses de casa. Tot això respon a uns canvis que afecten a les relacions socials, als sistemes de producció i distribució de béns, a l'estètica, els valors, les pràcti-

ques... es manifesten fil per randa en la publicitat. Considera que la premsa adreçada a les dones ens proporciona un discurs sobre el privat.

Conclou que per comprendre tot el conjunt no ens hem de restringir als escenaris públics, ni podem restringir la nostra atenció a l'àmbit de la llar. Manifesta la superioritat de la mirada informativa sobre l'acadèmica. Els diaris manifesten una realitat més rica que no pas la dels estudis «seriosos».

Els mitjans de comunicació proporcionen dades sobre les transformacions històriques de les relacions socials i de les maneres de representar el món. La memòria informativa permet de conèixer una major quantitat de personatges i no només en els seus aspectes racionals sinó també en els emotius.

Per acabar, a part de les consideracions teòriques que conté el llibre i sobre les quals s'hi pot o no estar d'acord conté un procediment per estudiar la premsa que anomena «Anàlisi hemerogràfic dia-crònic automàtic» amb una «guia para utilizar el cuestionario».

Jordi Berrio

Universitat Autònoma de Barcelona

CASALMIGLIA, Helena; COTS, Josep; LORDA, Clara Ubaldina; NUSSBAUM, Luci; PAYRATO, Lluís; TUSON, Amparo (Cercle d'Anàlisi del Discurs)

La parla com a espectacle. Estudi d'un debat televisiu.

UAB, Universitat Jaume I, Universitat de València, 1997

El Cercle d'Anàlisi del Discurs (CAD) català que signa aquest primer llibre de la col·lecció *Aldea Global*, impulsada per la UAB, la Universitat de València i la Jaume I de Castelló, va néixer el 1991 aplegant professors de diverses universitats catalanes que imparteixen docència en diferents titulacions i que aporten a l'anàlisi del discurs la pluridisciplinari-

tat pròpia d'aquest enfocament. El treball que es recull en aquest llibre forma part d'un estudi més ampli realitzat en coordinació amb el Centre d'Analyse du Discours de París i el Groupe de Recherches sur la Parole de les Universitats de París XIII i París VIII, respectivament, i un equip de la Universitat de Bari, l'objectiu del qual consisteix a fer una anàli-

si comparada d'espectacles de parla (*talk-shows*) televisius de gran audiència en diferents països, amb la finalitat general de descobrir fins a quin punt es pot parlar d'un espai televisiu europeu culturalment unificat pel que fa a aquest tipus d'espectacles, i fins a quin punt existeixen particularitats pròpies de cada país. L'objectiu de la recerca resulta, doncs, *políticament correcte*, ja que apel·la a paraules clau que identifiquem com a prioritàries en comunicació i cultura per a l'administració pública: televisió i espai comunicatiu europeu.

Més interessants semblen els objectius de la part de la recerca que correspon al grup català. «Els objectius concrets del nostre estudi han estat descobrir la manera com determinats actors socials (representants dels poders públics i representants del «poble») construeixen les seves identitats socioculturals a través dels comportaments discursius que desenvolupen en una situació específica com és la comunicació mediàtica i, en especial, en el debat televisiu.» (p. 9) Per fer-ho s'han plantejat d'analitzar el programa *La vida en un xip*, de TV3, al mateix temps que els seus col·legues francesos i italians n'analitzaven d'altres de semblants de les seves respectives televisions. El llibre que ressenyem només recull l'aportació catalana, però serveix d'excusa per introduir-nos, mal que sigui breument, en el dinàmic marc de la lingüística postestructuralista, i sobretot ens serveix d'excusa per justificar un cop més el desig d'incorporar els estudis periodístics dins d'aquest marc.

L'actual moment d'evolució dels estudis lingüístics es caracteritza per parlar atenció a les realitzacions orals quotidianes, dialògiques, pròpies de la paraula en context, de *la paraula en el moment de la paraula*; és a dir, en l'enunciació i en les relacions dels parlants amb el seu propi missatge. No cal subratllar massa —però sí recordar-ho— que no ha estat així des de la mateixa fundació de la lingüística

sinó que ha estat el progressiu desgast de la teoria lingüística estructural i generativa —que mantenia que tota llengua podia ser descrita mitjançant un únic sistema abstracte de regles—, gramaticalista, interessada en la *langue* saussuriana i despreocupada de la *parole* —que convé recordar que també és saussuriana—, el que ha donat recer a un gran nombre de noves perspectives d'estudi del llenguatge en ús.

Aquesta progressió de la lingüística es va iniciar al voltant dels anys 50 i 60 —penseu en la reflexió sobre el llenguatge ordinari de Wittgenstein el 1958 i en la concepció del llenguatge com a acció proposada per Austin i aprofundida per Searle, al 1962 i al 1969 respectivament—, però va esclatar als 70 i avui en dia: (a) es troba encara en plena progressió, o més aviat en plena ebullició en part gràcies a un món que retorna abassegadorament a la cultura de l'oral, (b) es caracteritza per ser pluriperspectivista o multidisciplinària —com li vulgueu dir— i per incorporar aportacions decisives des d'altres camps com la sociologia o l'etnometodologia, però també per buscar constantment connexions entre diverses branques dels estudis lingüístics i literaris, per exemple entre retòrica, genologia i pragmàtica, i (c) des del camp d'estudi del periodisme, i singularment del periodisme escrit, tenim una tendència notable a ignorar-la amb menyspreu autosuficient —exceptuant els seguidors de Van Dijk i la Lingüística Textual, com Núñez Ladeveze i d'altres—, segurament a causa de certes rèmores que arrosseguem inconscientment, com la que assegura que el llenguatge periodístic és diferent del llenguatge quotidià.

Dins d'aquest panorama obert de la lingüística de finals de segle ha aparegut com a principi d'ordre el concepte *d'anàlisi del discurs*, gestat als 50 des del mateix estructuralisme quan postulava l'anàlisi d'unitats lingüístiques superiors a l'oració. Aquest interès pels discursos com a

unitat de sentit i de comunicació reals rebé l'impuls decisiu de la teoria de l'enunciació, i singularment de Benveniste, als 60. Molt abans que ell, el genial Mikhaïl Bakhtin havia fet alguna cosa més que posar les bases per a una fructífera, intuïtiva, rica manera d'estudiar el llenguatge, parant esment en el que anomenà els *gèneres discursius* i subratllant la característica dialogal —*dialògica*— de tota paraula humana. Avui en dia l'anàlisi del discurs és més una àgora, un marc flexible de trobada, un paraigües acollidor per a diverses perspectives, a la manera que ho és la literatura comparada, que una veritable disciplina o un paradigma dotat de mètodes propis i de resultats comparables i acumulables. Segons expliquen els autors de *La parla com a espectacle*, l'anàlisi del discurs permet l'estudi de qualsevol realització de la llengua produïda entre parlants concrets, amb una intencionalitat i dins d'un context» (p. 21). Per tant, l'anàlisi del discurs és l'estudi de l'ús de la llengua, tant oral com escrit, tal com es manifesta en les pràctiques comunicatives d'una comunitat.

Contràriament al que postulava l'antic estructuralisme, aquest estudi del discurs —que és *parole*— admet també certa sistematicitat, i el CAD català explica que «comencem a disposar d'eines teòriques que ens permeten agrupar i descriure» els discursos. Però el més rellevant d'aquest marc teòric és que permet de descobrir connexions entre sociolingüistes, antropòlegs, etnometodòlegs i filòsofs del llenguatge. La paraula mediàtica, política, econòmica, religiosa, mítica... la paraula humana, en definitiva, que ens constitueix com a persones, és cada cop més rebeca per a l'estudi; com un animal silvestre, poc es deixa acaronar i si la volem recloure en un tancat per analitzar-la s'esllangueix, perd la seva vitalitat i la seva característica: la vibració dialògica. Aquesta paraula viva, canviant, avança i es transforma a la velocitat que ho fa la civilització humana —o és a la inversa?—

i cada cop és més difícil d'explicar. L'avenç de diverses disciplines teòricament alienes a la lingüística ens ha fet veure que hi ha certes esferes de l'experiència científica humana que interseccionen amb l'estudi de la *dynamis* humana del llenguatge, com ara ho són l'antropologia, l'etnometodologia, la sociologia i la filosofia. Per tant, si volem fer una anàlisi completa del llenguatge ja no podem limitar-nos a l'estudi gramàtic bescantant la semàntica i la pragmàtica. L'estudi de la paraula i de la seva *veu* demana un marc flexible, que permeti incorporar altres disciplines segons ens interessi per tal d'assolir els objectius de cada recerca concreta. L'anàlisi del discurs fa salivar el teòric que cerca això, ja que per a cada estudi permet d'integrar en major o menor proporció altres perspectives o disciplines. Per a un estudi pot ser bàsica l'aportació sociolingüística, i per a d'altres l'etnometodològica, mentre que per a una tercera caldran les dues i a més les aportacions de l'interaccionisme simbòlic de Goffman i el punt de vista de la pragmàtica, posem per cas.

En el cas que ens ocupa, el CAD català ha afrontat tres dimensions fonamentals de l'anàlisi d'un programa d'èxit de TV3 basat en el *talk show* —l'espectacle de parla—, *La vida en un xip*: la dimensió interlocutiva —qui parla—, a través de l'etnometodologia; l'enunciativa —com s'hi inscriu la pròpia veu de qui parla en el discurs—, amb aportacions sobretot de l'interaccionisme simbòlic; i la dimensió temàtica —de qui o de què es parla (p. 35). Així mateix, com ens informa a les pàgines 21-34, s'ha seguit la tradició d'estudis de l'etnografia de la comunicació, de l'anàlisi de la conversa, de la teoria de l'enunciació i de l'anàlisi semiolingüística aplicada als mitjans.

Si d'entrada es pot fer algun retret a l'estudi és que suscita altes expectatives a través d'una exposició teòrica i metodològica que, com dèiem, fa salivar, i, després d'oferir un bon plànol general del

marc teòric, lliura un treball analític o empíric que es fa breu i que ofereix unes conclusions òbvies. Sabem que aquest és un antic retrat que es fa a l'anàlisi del discurs: les seves conclusions són òbvies. Els mateixos autors ho saben i, després de les pròpies conclusions, a l'epíleg, es justifica: «L'anàlisi del discurs ha estat acusada molt sovint de dir allò que per a la majoria dels parlants és obvi. (...) Sembla com si l'única investigació seriosa sigui aquella que demostrï el contrari del que la gent prèviament creia. Des del nostre punt de vista, la grandesa de l'anàlisi del discurs rau precisament en el fet que ens explica de manera sistemàtica i coherent la quotidianitat en què ens trobem immersos.» (p. 95)

Cal precisar, però, que no demanem tant que es conculgui el que la gent prèviament creu o no, sinó el que la gent a simple vista no detecta. Aquest és, segons sembla, un dels objectius de la recerca científica. I per aconseguir-ho segurament cal alguna cosa més que una simple descripció, per molt metòdica i sistemàtica que aquesta sigui. Si no, caiem de nou en l'esperit quadriculat de l'estructuralisme més camús. En tota recerca, i més en una sobre la paraula, hi cal creativitat, s'espera una espurna de pensament genial que descobreixi noves facetes de concebre i entendre la realitat o que aportï nous conceptes, més enllà de posar noms nous i envitricollats al que ja coneixíem d'una altra manera.

En aquest sentit, l'aportació del grup català —desconeixem la francesa i la italiana— no apareix precisament com a impactant. A les conclusions (p. 89-91) llegim que *La vida en un xip* és un debat ordenat «amb pocs moments de confrontació oberta» en què Joaquim M. Puyal —dit *l'animador*— «exerceix un control exterior molt important per bé que no participa directament en el debat», tot i que és ell qui realitza «el nombre més elevat de preses de paraula». L'*animador* és, doncs, «qui decideix el moment en

què cada participant ha d'intervenir i l'extensió de les contribucions». Fins i tot algú que no hagi vist mai el programa però conegui l'estil professional de Puyal podria haver afirmat això trenta-nou pàgines enrere. Continua sent evident el decalatge: fins a la pàgina 50 tenim l'exposició detallada —de ben segur la millor part del llibre— del marc teòric i metodològic, i després tenim la segona part, *Un exemple d'anàlisi*, resolta en a penes 39 pàgines. De l'estructura del llibre i del seu contingut cal concloure, doncs:

a) L'important per als autors era postular i introduir l'anàlisi del discurs com a marc teòric adequat per a l'estudi de les produccions audiovisuals i, per extensió, per a l'estudi de la paraula del final de mil·lenni. Això s'assoleix, i la segona part, l'estudi del cas, apareix, per volum de planes, com quelcom de merament exemplar, perifèric. El problema rau en el fet que aquest estat de coses no és el que suggereix el títol o la contracoberta, que anuncia «una acurada anàlisi (...) que estudia els espectacles de parla televisius», cosa que fa esperar una anàlisi profunda sobre el programa televisiu, que vagi més enllà de la mera descripció i que aportï conclusions o propostes suggerents.

b) La recerca que exposa el llibre és part d'un estudi internacional de més abast de caire comparatista sobre el gènere del *talk-show* a diversos països europeus, i això el llasta, o si més no el caracteritza decisivament. La vàlua de l'esmentat estudi internacional raurà en la comparació entre les descripcions dels diversos programes francesos, catalans i italians. Oferir la mera descripció del programa català per al públic català —sense establir encara comparacions— duu com a conseqüència que els resultats ja són coneguts.

c) Aquest llibre s'ha format amb fragments. La seva mateixa estructura resulta força apedaçada i és, només en aquest sentit, prou *postmoderna*. Observem com, després de concloure *l'estudi del cas* a la pàgina 90, inclou un epíleg (93-95), un

apèndix sobre la *Ritualització visual*, escrit per Guy Lochar d i Jean Claude Soulages (p. 98-108), un segon apèndix amb una entrevista a Joaquim M. Puyal —per cert, molt interessant per als estudiants de periodisme— (p. 109-120), i, finalment, per acabar de fer el pes, un annex amb la transcripció íntegra de les tres hores del programa estudiat (p. 121-142). El volum d'epílegs, apèndixs, annexos i transcripcions acaba sent gairebé tan important com el de la introducció teòrica i metodològica i l'anàlisi del cas.

Hem començat recordant que aquest llibre és el primer de la col·lecció *Aldea Global*. Cal que acabem aquest comenta-

ri subratllant com n'és de significatiu que els dos primers llibres —aquest i el de l'Elvira Teruel, *Retòrica, informació i metàfora*— d'aquesta col·lecció tractin la paraula mediàtica o periodística des d'aquestes noves perspectives generades a partir de la segona fundació de la lingüística al voltant dels anys seixanta. Als qui treballem la comunicació periodística aquest nou marc pluriperspectivista ens ha de motivar per renovar les referències teòriques i per eixamplar l'horitzó metodològic, cosa que ens pot fer anar més enllà de cert estancament idiota amb què sovint ensopega la nostra jove disciplina.

VIDAL CASTELL, David; BARÓ I QUERALT, Jaume; CID LEAL, Pilar (ed.)
Anuari SOCADI de Documentació i Informació = Anuario SOCADI de Documentación e Información, 1998
 Barcelona: Societat Catalana de Documentació i Informació, 1998

El desenvolupament i la multiplicació de les fonts i les tècniques de documentació a més del creixement exponencial de tot tipus d'informació ens ha portat les darreres dècades —en especial, els darrers anys— a una situació nova a la humanitat. Encara no podem esbrinar cap a on podem anar a parar, atès que els formats, els gèneres i les fonts d'informació, comunicació i documentació es van multiplicant indefinidament.

El panorama és especialment ric en els països desenvolupats, en especial als sectors claus de l'economia, la política, la tecnologia, la ciència i també els mitjans de comunicació social. Els Estats Units s'han convertit, una vegada més, en els líders indiscutibles d'aquest nou hipersector estratègic i fixen les normes de caire tecnològic i teòric, i fins i tot polític i econòmic. Els altres dos pols del sistema capitalista mundial —la Unió Europea i el Japó— es troben en certa manera relle-

gats a un paper subsidiari respecte a la gran potència nord-americana, encara que amb una posició de privilegi davant al Tercer Món, cada vegada més lluny d'aquest paradís tecnològic i ciberespacial.

La Unió Europea, en especial la mateixa Comissió, ha intentat adaptar-se a aquest nou ordre tecnològic mundial a través de diferents mesures de caire polític —formulades com a resolucions, informes, directives— que sobretot han volgut que els diferents sectors econòmics i socials prenguin consciència de la importància estratègica que representen aquests canvis irreversibles.

Pel que respecta a Espanya, sembla que encara que els diferents indicadors sociomètrics indiquin que no s'ha arribat als índexs de desenvolupament de la mitjana europea, cada vegada es té més consciència de la importància de la documentació i la informació en el desenvolupament general de les societats. En